

Д.С.Спиридонов аатынан Үөһээ Бүлүүтээби 4 нүөмэрдээх орто оскуола.

В.Г.Чиряев тылбаастаабыт остуоруйаларыгар

«Өркөн өйдөөхтөр»

литературнай оонньуу.

Үлэни толордо:

Үөһээ Бүлүүтээби

4 нүөмэрдээх орто оскуола

алын сүһүөх кылаастарын учуутала

Александрова С.Я.

Андреевскай – 2016с.

В.Г.Чиряев тылбаастаабыт остуоруйаларыгар «Өркөн өйдөөхтөр» литературнай оонньуу.

Сыала:

- 1) В.Г.Чиряевы А.С.Пушкин остуоруйаларын тылбаастааччы быһыытынан билиһиннэри;
- 2) Айымньыны болжомтолоохтук ааҕарга, толкуйдуурга хайысхалааһын;
- 3) Саҕарар саҕаны, өйүмэли, ырытар уонна түмүктүүр дьобуруу сайыннары

Аабыллыахтаах айымньы: А.С.Пушкин «Балыксыт уонна балык туһунан остуоруйа», «Өлбүт сарыабына уонна сэттэ бухатыыр туһунан остуоруйа» тылбаастара.

Реквизиттэр: А.С.Пушкин, В.Г.Чиряев мэтириэттэрэ, остуоруйаларга уруһуйдар, кыттааччыларга карточкалар, мэтээллэр, 3 өгнөөх оонньууру хонуу.

Оонньуу быраабылата:

Оонньуу «Умники и умницы» телепередача быраабылатынан ытыллалар.

4 түһүмэхтээх: 2 түһүмэбэр 3-түү оҕо кыттар, онтон теоретиктартан (көрөөччүлэртэн) биир бастыгы талан ылан, финалга 3 бастыгынар киирсэллэр.

От күөх суолу талбыттар 2-тэ албаһаахтарын сөп, штрафной очколаах атын үктэлгэ көһөллөр. 4 боппуруоска эппиэттиэхтээхтэр – бу саамай уһун суол.

Араҕас өгнөөх суолга 1 албаһа оноруохха сөп, 3 боппуруоска эппиэттиэхтээхтэр.

Кыһыл өгнөөх суолу талбыттар албаһааһыллара сатамат. Бу саамай кылгас суол – 2 ыйытыга сөпкө эппиэттиэхтээхтэр.

Кыттааччылар оонньуу иннинэ толкуйдатар ыйытыга хоруйдуулар. Онно саамай толору уонна интэриэһинэй хоруйу биэрбит оҕо суолун талар бырааптанар.

Теоретиктар (көрөөччүлэр) кыттааччылар кыайан эппиэттээбэтэхтэринэ хоруйдуулар уонна 3 түһүмэххэ кыттар кыахтаналлар. Элбэх очкону хомуйбут теоретик финалга кыттар.

Оонньуу хаамыта:

- Кириин бэсидэ.

Биһиги бүгүнгү оонньуубут В.Г.Чиряев 105 саабын туолар үбүлүөйүгэр ананар.

Валерий Георгиевич Чиряев – поэт, тылбаасчыт. 30-тан тахса сыл учууталлаабыта. Бастакы хоһоонноро 16 лааҕар бэчээттэммиттэрэ, онтон Саһыл Сыһыы диэн пьесалаах. Сорох хоһоонноро ырыа буолбуттара. Нууччалыыттан пьесалары, Есенин хоһооннорун тылбаастаабыта.

Валерий Георгиевич А.С. Пушкин остуоруйаларыгар туох сыһыаннааҕый?

Биллэрин курдук, тылбаастыыр - олус уустук уонна эппиэтинэстээх дыала. Суруйааччы тылын-өһүн, тус уратытын сүтэрбэккэ ааҕааччыга тиэрдэри икки тылы тэбис-тэннэ үчүгэйдик баһылаабыт эрэ киһи сатыыр. Улуу Пушкин баай тыллаах-өстөөх остуоруйаларын сахалыы санардыбыт поэт Валерий Чиряев оҕолорго бу айымньылары отой кыра саастарыттан билсэр кыах биэрбит. Манна кини үчүгэй учуутал, кыһамньылаах эһээ буолара көмөлөспүттэрэ чохчу. Тылбаастаммыт остуоруйалар, тус кэрэлэрин сүтэрбэккэ, өссө саха тылын сүөгэйин-сумэтин инэринэн, саха оҕотугар ордук чугас буолбуттар.

Мин бэйэм кыра сылдьан: « Пушкин сахалыы суруйар этэ», - диэн мөккүспүттээхпин. Онон, Валерий Георгиевич отучча сыллааҕыта тылбаастаабыт остуоруйаларын, хоһооннорун инники көлүөнэ оҕолор эмиэ умсугуйа ааҕыахтара диэн эрэнэбит.

- Жюрины уонна кыттааччылары кытта билсипии.

Бастакы оонньуу.

Толкуйдуурга ыйытык: *«Балыксыт уонна балык туһунан остуоруйаттан» ханнык геройу сөбүлээтин? Тобо?*

Күөх суол ыйытыктара:

О5онньор.

1.Эн туох үлэлээххиний? (балыктааһын)

2. Биирдэ мунхалаан холбуйбуккар бастакы сырыыга туох кэлэн биэрдэ?(уу дьэбэрэтэ)

3. Иккис тардыгар туох тахсыбытай?(муора ото)

4. Балыктаабытын 33 сылыгар туох дьиктигэ түбэстин?(көмүс балыгы туттум)

Араҕас суол ыйытыктара:

Эмээхсин

1. Оҕонньоргунаан хас сыл бииргэ олордугут? (33)

2. Оҕонньорун улуу дьиктини кэпсээбитигэр туох диэтин? (мөнүтүннүм)

3. Эн туох дьарыктааххыный?(танас өрөр)

Кыһыл суол ыйытыктара.

Көмүс балык

1. Баай дворянка буолбутунан эмээхсин төһө өр дуоһуйан сырытта? (2 нэдиэлэ)

2. Оҕонньор ыраахтааҕы палататыттан үүрүллүбүтүгэр норуот ханнык өс хоһоонун эттэ?(Атын киьи сыарҕатыгар олорсубат буол)

Иккис оонньоу.

Толкуйдуурга ыйытык: «Өлбүт сарыабына уонна сэттэ бухатыыр туһунан остуоруйаҕа» ханнык геройу «дьингнээх эр киьи» дии саныыгын? Тоҕо?

Күөх суол ыйытыктара:

Сарыабына

1. Эйигин ийэн төһөҕө оҕоломмутай?(сардангалаах түүн саҕана)

2. Умнаһыт эмээхсин эйиэхэ килиэбин манньатын тугу биэрдэ?(дьаабылыка)

3. Бухатыырдар дьиилэригэр киирээт тугу гыннын? (аал уоту отуннум, дьиил иһин хомуйбутум)

4. Бухатыырдар ыттарын аата? (Сокол)

Араҕас суол ыйытыктара:

Сарыысса

- 1.Эн туох энньэлээххиний? (сэттээх-аптаах бадахтаах сангалаах сизэркилэ)
- 2.Сизэркилэбин тоҕо сиргэ-буорга тэбистин? («Эйигин чахчы куотуох, сарыабына үтүөкэн» диэбитин иһин)
- 3.Сэттэ бухатыыр дьиэтигэр ким буолан кубулунаан кэллин? (умнаһыт манаах дьахтар)

Кыһыл суол ыйытыктара:

Дьэлиһиэй

- 1.Суол киһитин аайыттан туоһулаан туһа суоҕун иһин туохтан ыйыталастың? (кыһыл күнтэн)
- 2.Эн сыбаат ыһпыккар саар кыһыгар туох энньэ кутта? (130 дьиэни кытары 7 баай куораттары)

Теоретиктары кытта оонньоу

Ыйытыктар:

- 1.Сарыыссатын сүтэрэн санаарҕаан, саар түүл курдук төһө кэм олордо? (биир сыл)
- 2.Ытгара куһаҕаны биттэнэрин бырааттыылар туохтан биллилэр? (кутуругун кумутар, муннун буорга анһар, ыйылыы-ыйылыы үрэр)
- 3.«Хараҕа туолбат» диэн хайа герой туһунан этиэххэ сөбүй?
- 4.Сарыабына чорунуохаҕа тугу эрэннэрэн тыыннаах хаалла? («Сарыысса буоллахпына санаан хоту манһалыам» диэн)
- 5.Көмүс балык Эмээхсин туох баҕа санаатын толорортон akkaастанна? (Акыйаан байҕалга аатыран олорон баалланар муоралары бас билиэбин, көмүс балыгы сорукка сырытыннарыабын баҕарбытын)

Үһүс оонһуу – финал.

Толкуйдуурга ыйытык: «*Балыксыт уонна балык туһунан остуоруйаҕа*»
эмээхсин маннык быһыылаах-майгылаах буолбутугар оҕонньор оруоллаах дуо?

Күөх суол ыйытыктара:

- 1.Оҕонньор балыктан хас төгүл көрдөстө? (биэстэ)
- 2.Сарыабына сэттэ бухатыырга олорон туох дьарыктаах этэй? (күөс күөстүүр, танас сууйар, хатар, дьиэ дьиэлиир)
- 3.Сарыабына кыыс ханна баарын туох билэр эбитий? (ханыл тыал)
- 4.Саар хаһан айаннаан тийэн кэлбитэй? (сарсыарда кун тахсыыта)

Араҕас суол ыйытыктара:

- 1.Тоҕо бухатыырдар өлбүт кыһы 3 түүннээх кун манаатылар? (Сарыабына нусхайан утуйуу кынатыгар уйадыйбыт курдук сытар.Тыыннаах буолуох айылаах.)
- 2.Курустаал хоруоп туохха биэтэнниир? (алта чугуун баҕанаҕа, алтан иилээс быаҕа)
- 3.Сарыысса чорунуохаҕа туох соруудах биэрдэ? (хара тыаҕа таһааран харыйаҕа тыыннаахтыы хамса умнаһын курдук хам-кум кэлгийэн кэбис)

Кыһыл суол ыйытыктара:

- 1.Сэттэ бырааттыы бухатыыр тугу гына айанныыр? (куһу-хааһы ытыалыы, куоратчыт дьону талыы, татар баһын лэкэтэ, чэркиэстэри кэһэтэ)
- 2.Саһа хотун сарыысса үрдүк манан бэйэтэ өйдөөх киэнэ үтүөтэ. Ол эрээри, дьэ хата майгыта? (уордаах, бардам, улаатымсык, көбүөһүт, олус көнчүө, күнүүһүт)

Тумук.

Рефлексия. Кыайыылааҕы наҕараадалааһын.